

Nieuwe populatie van de Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) in 2019 in Nederland

René Manger

rene@mangereco.nl

Inleiding

De aanleiding voor het schrijven van dit artikel is de vondst van een populatie Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) in Overijssel. Op 20 juni 2019 ontdekte ik tijdens veldwerk een mannetje Oostelijke witsnuitlibel (figuur 1) aan de rand van een ven met helder water (figuur 2). Het dier vloog voorbij en ging op de grond aan de oever zitten. Een dag later zag ik meerdere imago's rondvliegen en een vijftal net uitgesloten imago's vanuit de oeverrand opstijgen (figuur 3). De jonge dieren vlogen van de oeverzone vandaan en gingen vlak boven de

grond in de vegetatie en op struiken of bomen zitten. Oudere dieren (mannetjes) hielden zich wat verder van het water op in de vegetatie of zaten op twee tot drie meter hoog in de bomen. Een enkele keer werd een territoriaal mannetje bij het water gezien. Ook werd paring van de soort waargenomen. Vanaf mei tot en met juni werd de locatie in totaal vier keer bezocht. Tijdens een inventarisatie werden in totaal niet meer dan tien individuen waargenomen.

De soort is in Nederland altijd zeer zeldzaam geweest en werd in bepaalde perioden als

Figuur 1. Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) man in Overijssel op 20 juni 2019.

Figure 1. *Leucorrhinia albifrons* male in Overijssel, the Netherlands on 20 June 2019. Photo: René Manger

Figuur 2. Voortplantingshabitat van Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) in Overijssel in 2019.

Figure 2. Reproduction habitat of *Leucorrhinia albifrons* in Overijssel, the Netherlands in 2019. Photo: René Manger.

uitgestorven beschouwd. De soort staat niet bekend als zwervflustig maar soms duiken zwervers in Nederland op. In de jaren negentig zijn alle locaties waar de Oostelijke witsnuitlibel vroeger voorkwam goed onderzocht en de soort werd hierbij niet teruggevonden (Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002). Vanaf 2005 was er een kleine populatie in Friesland (Boer & Wasscher 2006, Bouwman et al. 2008), maar deze verdween acht jaar later waardoor de soort wederom in Nederland als uitgestorven werd beschouwd.

In Nederland heeft de Oostelijke witsnuitlibel een voorkeur voor matig voedselarme vennen in bosrijke gebieden en overwintert als larve meestal twee keer (Brochard & van der Ploeg 2014). Ze houden van helder water met submerse planten en een brede zone van emerse planten aan de oever die belangrijk zijn voor de ontwikkeling van de larven (Brochard & van der Ploeg 2014). Elders in Europa komt de soort ook voor bij ondiepe meren met een rijke vegetatie (Dijkstra 2008).

Habitat nieuwe vindplaats

Het in een bosgebied gelegen ven heeft een zandige bodem met zwak gebufferd helder water met een doorzicht tot de bodem. De zone met oeverplanten is relatief smal. De oevervegetatie is laag en weinig divers. In het midden van het ven is fonteinkruid (*Potamogeton* sp.) aanwezig. Tevens komt vis in het ven voor. Gezien de kwetsbaarheid van de habitat wordt op verzoek van de beheerder de vindplaats niet kenbaar gemaakt.

Oostelijke witsnuitlibel in Nederland

In 2016 werden bij Delden in Overijssel op twee bij elkaar liggende plassen Oostelijke witsnuitlibellen ontdekt (Bakker et al. 2019). Tot en met 2018 werden hier meerdere exemplaren waargenomen, waaronder ook een copula. Uitsluitende dieren zijn er niet waargenomen en er zijn ook geen larvenhuidjes gevonden. In 2019 werden op deze plek geen individuen meer aangetroffen, vermoedelijk omdat de wateren te veel verdroogd zijn geweest (pers. med. Evert Ruiter).

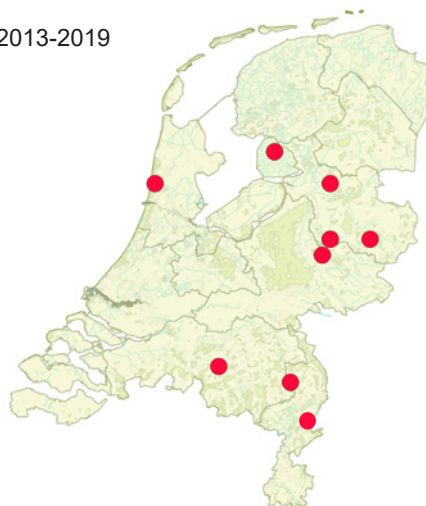
Figuur 3. (a) Een juist uitgevlogen vrouwtje en (b) mannetje Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) in Overijssel op 27 juni 2019.

Figure 3. (a) A young female and (b) male *Leucorrhinia albifrons* in Overijssel, the Netherlands on 27 June 2019. Photo: René Manger.

2004-2012

2013-2019

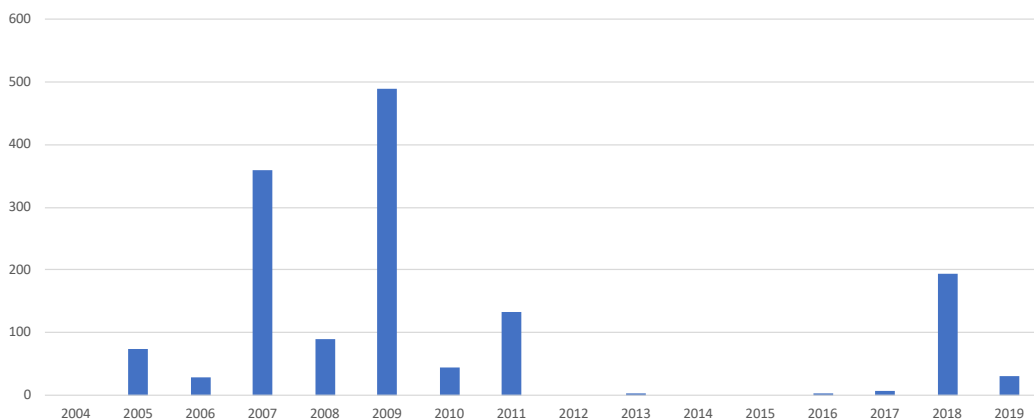

Figuur 4. De verspreiding van de Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) in de periode 2004-2012 en 2013-2019 in Nederland (bron: NDFF).

Figure 4. The distribution of *Leucorrhinia albifrons* in the Netherlands in the period 2004-2012 and 2013-2019 (source: NDFF).

In 2018 leek er in Nederland sprake te zijn van een influx van witsnuitlibellen (*Leucorrhinia*) en werden op allerlei nieuwe plaatsen Oostelijke witsnuitlibellen waargenomen. Het betrof dan vaak enkele individuen per locatie. In dat jaar werd de soort in de provincies Overijssel, Gelderland, Flevoland, Noord-Holland, Noord-Brabant en Limburg waargenomen (figuur 4). De locaties staan vermeld in Bakker et al. (2019).

In 2018 werden bijvoorbeeld in het Kuinderbos (Flevoland) vier mannetjes aangetroffen en werden uiteindelijk alle vijf uit Nederland bekende witsnuitsoorten bij een plas gezien (Bergman & Veling 2018). Teneers van de Oostelijke witsnuitlibel werden echter niet waargenomen. Bij Gorssel werden in het zelfde jaar bij een ven een klein aantal Oostelijke witsnuitlibellen gezien. Op deze plek werd ook

Figuur 5. Aantal waargenomen individuen Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) in de periode 2004 - 2019 in Nederland.

Figure 5. Number of individuals *Leucorrhinia albifrons* observed in the period 2004 - 2019 in the Netherlands (source: NDFF).

een paring van de soort gezien. Deze locatie is door veel geïnteresseerden bezocht. Bijna alle 149 waarnemingen dat jaar zijn afkomstig van deze locatie bij Gorssel (figuur 5). In 2019 werd de soort daar niet meer waargenomen. Dit is in lijn met de verwachting als het dieren uit de influx betrof, aangezien er bij deze soort wordt uitgegaan van een tweejarige larvale ontwikkelingscyclus.

Overige libellen

In de omgeving waar de Oostelijke witsnuitlibel in 2019 is aangetroffen, zijn in drie inventarisatieronden 22 libellensoorten waargenomen (tabel 1). Rondom het ven werden alle vijf in Europa voorkomende witsnuitsoorten aangetroffen. Naast de Oostelijke witsnuitlibel werden de Sierlijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia caudalis*), Gevlekte witsnuitlibel (*L. pectoralis*), Venwitsnuitlibel (*L. dubia*) en de Noordse witsnuitlibel (*L. rubicunda*) waargenomen. De Sierlijke witsnuitlibel plant zich ook in dit ven voort. Vanaf 2016 wordt de soort in het gebied waargenomen (bron: NDFF). Landelijk gezien (figuur 7) breidt de Sierlijke witsnuitlibel zich nog steeds verder uit (Van Grunsven 2018). Enkele andere voortplantende soorten waren Plasrombout (*Gomphus pulchellus*), Vuurlibbel (*Crocothemis erythraea*) en Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*).

Discussie

De Oostelijke witsnuitlibel werd vanaf 2016 tot en met 2018 weer in Nederland gezien en het lijkt erop dat er in die periode een of meerdere influxen van witsnuitlibellen zijn geweest. Er werden toen voornamelijk mannetjes, vrijwel geen vrouwtjes en geen verse jonge dieren waargenomen. Waarschijnlijk resulteerde de influx van 2016 in de eerste waarneming van de Oostelijke witsnuitlibel voor België (De Knijf & Berx 2019).

In de literatuur wordt bij de Oostelijke witsnuitlibel uitgegaan van een tweejarige ontwikkeling van de larven (Sternberg & Buchwald 2000, Brochard & van der Ploeg 2014). De verse imago's in 2019 zouden dan het resultaat kunnen zijn van copula's uit 2017 of het resultaat van een één

- of driejarige larvale ontwikkeling. Een andere mogelijkheid is dat de Oostelijke witsnuitlibel zich al eerder dan 2016 in Nederland heeft voortgeplant. Opmerkelijk is in ieder geval dat er in 2019 nergens anders meldingen van de Oostelijke witsnuitlibel in Nederland zijn gedaan. Wellicht komt de Oostelijke witsnuitlibel op meer plekken in Nederland voor, maar is daar niet gezien. Ook kan de zeer hete zomer van 2018 een negatieve invloed hebben gehad op de reproductie van de soort in gebieden die geheel of gedeeltelijk droogvielen.

De aangetoonde voortplanting van de Oostelijke witsnuitlibel is een spectaculaire ontwikkeling die we als liefhebbers de komende jaren op de voet zullen volgen. Dan zal duidelijk worden of de soort zich in Nederland kan handhaven. Een goed beheer van de voortplantingswateren zal uiteraard zeer belangrijk zijn.

Tabel 1. Waargenomen libellensoorten op de vindplaats van de Oostelijke witsnuitlibel in 2019

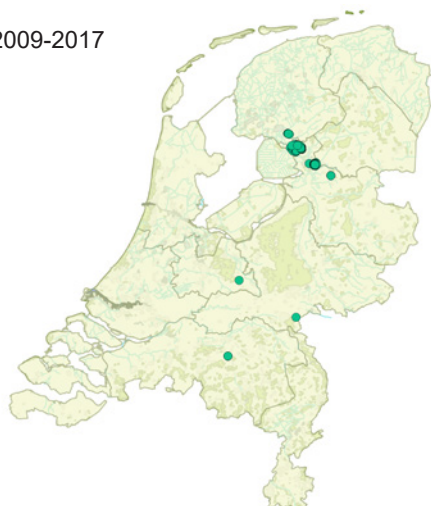
Table 1. Dragonfly species observed at the site of *Leucorrhinia albifrons* in 2019.

soort	
Azuurwaterjuffer	<i>Coenagrion puella</i>
Watersnuffel	<i>Enallagma cyathigerum</i>
Grote roodoogjuffer	<i>Erythromma najas</i>
Lantaarntje	<i>Ischnura elegans</i>
Vroege glazenmaker	<i>Aeshna isocetes</i>
Grote keizerlibel	<i>Anax imperator</i>
Zuidelijke keizerlibel	<i>Anax parthenope</i>
Smaragdlibbel	<i>Cordulia aenea</i>
Plasrombout	<i>Gomphus pulchellus</i>
Vuurlibbel	<i>Crocothemis erythraea</i>
Oostelijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia albifrons</i>
Sierlijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia caudalis</i>
Venwitsnuitlibel	<i>Leucorrhinia dubia</i>
Gevlekte witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>
Noordse witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia rubicunda</i>
Bruine korenbout	<i>Libellula fulva</i>
Viervlek	<i>Libellula quadrimaculata</i>
Gewone oeverlibel	<i>Orthetrum cancellatum</i>
Zwervende heidelibbel	<i>Sympetrum fonscolombii</i>
Bloedrode heidelibbel	<i>Sympetrum sanguineum</i>
Bruinrode heidelibbel	<i>Sympetrum striolatum</i>
Steenrode heidelibbel	<i>Sympetrum vulgatum</i>

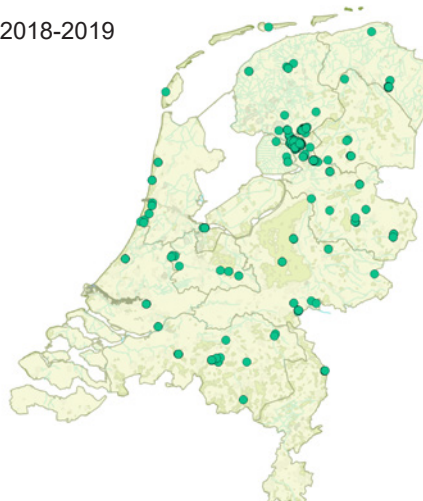

Figuur 6. Sierlijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia caudalis*) nabij het ven op 27 juni 2019. (a) mannetje, (b) vrouwtje.
Figure 6. *Leucorrhinia caudalis* near the bog on 27 June 2019. (a) male, (b) female. Photo: René Manger.

2009-2017

2018-2019

Figuur 7. Verspreiding van de Sierlijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia caudalis*) in de periode 2009 - 2017 en 2018-2019 in Nederland.

Figure 7. Distribution of *Leucorrhinia caudalis* in the period 2009 and 2017 and 2018-2019 in the Netherlands (source: NDFF).

Referenties

- Bakker W., E.J. Ruiter, M. Bunschoek, W., G. Milder-Mulderij & B. Achterkamp 2020. Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) in 2016 ontdekt bij Delden. *Brachytron* 20: 63–70.
- Bergman H. & K. Veling 2018. Zeer zeldzame libellen aangetroffen in het Kuinderbos. *NatureToGo*- 9 augustus 2018. <https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=24542>.
- Boer de E.P. & M.T. Wasscher 2006. Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) herontdekt in Nederland. *Brachytron* 9: 14-20.
- Brochard C. & E. van der Ploeg 2014. Fotogids Larven van Libellen. KNNV uitgeverij, Zeist.
- Bouwman J.H., V.J. Kalkman, G. Abbingh, E.P. De Boer, R.P.G. Geraeds, D. Groenendijk, R. Ketelaar, R. Manger & T. Termaat 2008. Een actualisatie van de verspreiding van de Nederlandse libellen. *Brachytron* 11: 167-168.
- De Knijf G. & D. Berx 2020. Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) nieuw voor België (Odonata: Libellulidae). *Brachytron* 20: 78-81.
- Dijkstra K-D.B. & R. Lewington 2008. Libellen van Europa. Tirion, Baarn.
- Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2002. De Nederlandse libellen (Odonata). Nederlandse Fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden
- Sternberg K. & R. Buchwald 2000. Die Libellen Baden-Württembergs. Band 2. Grosslibellen (Anisoptera), Ulmer Verlag, Stuttgart.
- Van Grunsven R. 2018. Sierlijke witsnuiten zetten hun opmars door. *Nature Today*, De Vlinderstichting, 28 mei 2018. <https://www.naturetoday.com/nl/nl/nature-reports/message/?msg=24366>.

Samenvatting

Van 2016 tot en met 2018 is op verschillende locaties in Nederland de Oostelijke witsnuitlibel (*Leucorrhinia albifrons*) waargenomen. Op 20 juni 2019 werd in Overijssel een nieuwe populatie Oostelijke witsnuitlibel ontdekt. Op de locaties van de jaren ervoor werd de soort in 2019 niet meer waargenomen. Per bezoek werden maximaal tien tenerals en imago's waargenomen. De nieuwe locatie betreft een ven met een zandige bodem, heeft zwak gebufferd helder water en een doorzicht tot de bodem. De zone met oeverplanten is relatief smal. De oevervegetatie is laag en weinig divers. In het midden van het ven is fonteinkruid (*Potamogeton* sp.) aanwezig. Na de populatie in Friesland in de periode 2005-2013 is dit de tweede locatie in Nederland waar verse imago's zijn waargenomen. De vraag is of deze kieskeurige libellensoort zich in Nederland zal kunnen blijven handhaven.

Manger R. 2019. New population of Dark Whiteface (*Leucorrhinia albifrons*) in 2019 in the Netherlands. *Brachytron* 20 (2): 71-77

From 2016 to 2018, *Leucorrhinia albifrons* was observed at various locations in the Netherlands. In 2019 the species was no longer observed at those locations. On 20 June a new population of *Leucorrhinia albifrons* was discovered in Overijssel. A maximum of some ten tenerals and imagines were observed per visit. The bog pool has a sandy bottom, circumneutral water and clear sight down to the bottom. The riparian zone is relatively narrow and the vegetation is low and not very diverse. *Potamogeton* sp. are present in the centre. After the population in Friesland in the period 2005-2013, this is the second location in the Netherlands where tenerals have been observed. The question is whether this picky dragonfly will be able to maintain a continued presence in the Netherlands.

Keywords: Odonata, *Leucorrhinia albifrons*, *Leucorrhinia caudalis*, Dark Whiteface, reproductive population, the Netherlands